

Я.С. Фруктова,

доцент кафедри теорії та історії педагогіки, докторант Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ РОЗУМІННЯ ЯК СКЛАДОВІ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЇ

Фруктова Я.С.,

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ РОЗУМІННЯ ЯК СКЛАДОВІ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЇ

У статті розглядаються сучасні теорії розуміння як складові змісту професійної підготовки фахівців журналістики та інформації, обґрунтовується необхідність врахування психологічних особливостей фахівців журналістики та інформації, як суб'єктів пізнання навколишньої дійсності, що розглядається як передумова впровадження тренінгів самопізнання у зміст професійної підготовки. Автором обґрунтовується положення, згідно з яким об'єкти і події не можуть розглядатися фахівцями поза контекстом, саме тому особливого значення набуває філософська, культурологічна, соціальна, історична складові змісту їх професійної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, фундаменталізація освіти, пізнання, розуміння.

Fruktova Ya.S.,

MODERN THEORIES OF UNDERSTANDING AS COMPONENTS OF THE CONTENT IN JOURNALISM AND MEDIA SPECIALISTS TRAINING

The article reviews modern theories of understanding as components of the content in journalism and media specialists training, justifies taking into account the necessity of psychological characteristics, as subjects of reality knowledge, that is considered as a prerequisite for the implementation of self-training in the professional education content. The author argues the position according to which objects and events can not be discussed by the experts out of context, that is why a special attention is paid to philosophical, cultural, social and historical constituents of the content of their professional training.

Key words: professional training, fundamentalization of education, cognition, understanding.

Фруктова Я.С.,

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРИИ ПОНИМАНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ ЖУРНАЛИСТИКИ И ИНФОРМАЦИИ

В статье рассматриваются современные теории понимания как составляющая содержания профессиональной подготовки специалистов в сфере журналистики и информации, обосновывается необходимость учета психологических особенностей специалистов в сфере журналистики и информации, как субъектов познания окружающей действительности, что рассматривается как предпосылка включения тренингов самопознания в содержание профессиональной подготовки. Автором обосновывается положение, согласно которому объекты и события не могут рассматриваться специалистами вне контекста, именно поэтому особое значение приобретает философская, культурологическая, социальная, историческая составляющие содержания их профессионального образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, фундаментализация образования, познание, понимание.

Сучасні науковці наголошують на проблемі входження молодого покоління у досить непростий соціальний світ, який характеризується постійними змінами, ускладненням соціальних зв'язків, розмитістю критеріїв оцінювання соціального успіху. У такому соціумі молодій людині важко визначити власні життєві орієнтири, здобувати відповідний соціальний статус, реалізувати свої соціальні здібності. Щоб уникнути багатьох ризиків, що можуть значно послабити

життєві позиції молоді людини, їй потрібно зрозуміти основи функціонування соціального світу, дослідити його реальний стан, вміти взаємодіяти з ним у конкретних ситуаціях, знаходити в ньому своє місце та відповідати на його очікування (віконуючи соціальні статуси та ролі, зокрема професійні), прагнути до удосконалення соціальних взаємин та бути готовим до практичних дій, реалізуючи при цьому свої особистісні потенції та бажання. Сучасний фахівець — це особистість, яка

не тільки засвоює професійні вимоги та розв'язує професійні завдання, але і самостійно виробляє важливі для себе соціальні потреби та спрямовує зусилля на їх реалізацію, керується у своїй поведінці сформованими ціннісними орієнтаціями та ідеалами. Окреслене вище, на нашу думку, є неможливим без засвоєння теорій пізнання та розуміння як фундаментальної складової професійної підготовки, набуття на їх основі професійно цінних навичок.

Метою статті є окреслення змісту сучасних теорій розуміння та визначення можливості їх інтегрування у зміст професійної підготовки фахівців.

У 2001 році вступив у дію «Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти», а у 2006 — галузевих. Цими документами було регламентовано нові вимоги до освіти і професійної підготовки фахівців у вищому навчальному закладі. При цьому якість вищої освіти трактується як сукупність якостей особи, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства, а якість освіти випускників вищого навчального закладу, окрім іншого, відображає здатність задовольняти відповідно до соціальних норм суспільні вимоги до виконання майбутніх соціально-професійних ролей; відповідати за свої соціально важливі рішення.

Відповідність якості підготовки випускника вимогам галузевого стандарту вищої освіти має визначатись його компетенціями: соціально-особистісними (розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей, адаптивність і комунікабельність), загальнонауковими (розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності), інструментальними (здатність до комунікації, навички управління інформацією) тощо. Тобто у контексті компетентнісного підходу розуміння як елемент пізнання дійсності є і засобом, і результатом професійної підготовки фахівця.

На сьогодні організоване спілкування, яким є соціальна комунікація, набуло ознак професійної діяльності, зокрема щодо підготовки за такими напрямками як журналістика, реклама і зв'язки з громадськістю, видавнича справа і редагування, й вимагає наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад фахової підготовки з огляду на розвиток засобів масової комунікації, їх ролі у суспільно-економічному розвитку країни.

В останні роки проблема професійної підготовки фахівців з журналістики та інформації розглядалась вітчизняними науковцями, зокрема В.М. Владіміровим, Г.Г. Почепцовим, В.В. Різуном, В.А. Шендоровичем та іншими. На сьогодні

захищено ряд дисертаційних робіт, у яких здійснено спроби вирішення окремих питань окресленої проблеми. Однак ґрунтовний аналіз сучасних першоджерел дозволяє нам наголошувати на необхідності виокремлення змістового ядра професійної підготовки цих фахівців з метою її фундаменталізації з урахуванням специфіки соціальної комунікації як професійної діяльності у сучасному інформаційному просторі.

У часи інформаційного вибуху, надлишкості інформації людина часто потрапляє у ситуацію пізнання того, смислу чого не розуміє. Вкрай часто нове знання так і залишається незрозумілим внаслідок відсутності базових знань або через свідоме чи несвідоме небажання суб'єкта здійснювати мисленнєві операції як один із виявів інстинкту самозбереження, зокрема, перевантаження психіки. У західній психології навіть було введено в науковий обіг такий термін як «суб'єкт, що має бажання зрозуміти» та докладає певних зусиль, демонструє пізнавальну активність. Саме таким суб'єктом має бути фахівець з журналістики та інформації, а отже, теорії розуміння набувають професійного значення.

На підтвердження нашої думки наведемо авторську концепцію представлену у роботі В.М. Владімірова «Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння» [2], у якій вітчизняний науковець запропонував розрізнити головні й другорядні функції журналістики як соціально-комунікативної діяльності. Для позначення функцій першого порядку він запропонував використовувати термін «місія журналістики», яка полягає у інформаційному забезпеченні досягнення масового розуміння. Розглядаючи журналістику крізь призму герменевтики В.М. Владіміров обґрунтовує двоєдину місію журналістики: інформувати й забезпечувати розуміння інформації. Останнє у свою чергу передбачає проведення аналітичної роботи, роз'яснення інформації. Місія журналістики, згідно з його позицією, полягає в забезпеченні права кожного члена суспільства не просто на інформацію, а на інформаційне забезпечення його діяльності, вільного вибору поведінки, умовою якого є знання, тобто володіння об'єктивною інформацією.

Журналістика є своєрідним вікном у світ, важливим каналом надходження до читача необхідних для його орієнтації у світі знань, теорій, концепцій. Вона щодня подає громадянам необхідні повідомлення, без яких вони неспроможні зрозуміти навколишній світ, а відтак обрати правильний варіант поведінки. Є безліч людей, які після завершення освіти (вищої чи середньої) поповнюють свій інформаційний багаж переважно за рахунок журналістики. Періодична преса, радіо, телебачення стають для переважної більшості громадян єдиним каналом поповнення знань, створення ними в своїй свідомості картини світу.

Аналіз різних рівнів методології науки переко­нує у тому, що розуміння не є провідним методом наукового пізнання. На думку В.А. Лекторського [4], розуміння не є способом пізнання світу, а є моментом отримання знань про навколишню дійсність. Розуміння опосередковує процес отримання знань, наділяючи його смислом.

Функція розуміння у пізнанні зводиться до осмислення, аналізу знання, що має для суб'єкта проблемний характер, зокрема щодо його походження і потенційних можливостей, іншими словами, розуміння може розглядатись як інтерпретаційна діяльність.

Щодо співвіднесення знання і розуміння, то друге відрізняється від першого осмисленням. Знання — це не мета розуміння, а засіб, оскільки людина розуміє не знання, а відображений у знаннях, як у склі окулярів, навколишній світ, при цьому суб'єкт виходить за межі об'єкту пізнання.

Точкою відліку пізнання, як правило, є нове об'єктивне знання про навколишню дійсність. Таке знання має певну структуру: результати відображення фактів, подій, явищ, їх закономірні взаємозв'язки. При цьому суб'єктивно-особистісні психологічні механізми розуміння значною мірою детерміновані не тільки об'єктивним знанням, але й майже не усвідомлюваним, а також іноді нелогічними продуктами самосвідомості, самоаналізу, рефлексії. У такому разі результатом розуміння є не нове знання, а породження індивідуального «живого знання».

Для сучасної науки однаково важливими є когнітивні та екзистенціальні аспекти проблеми пізнання. Спочатку наукове дослідження проблеми здійснювалось в рамках філософії та було орієнтоване на вивчення ролі розуміння саме у пізнанні. У класичній філософії проблема розуміння розглядалась як знання про знання.

С.Л. Рубінштейн у своїх роботах, зокрема «О мышлении и путях его исследования» [7], ще у 1958 році наголошував на тому, що розуміння — це загальна для буденної і наукової свідомості форма освоєння дійсності, яка передбачає розкриття і відтворення смислового змісту чого-небудь.

На думку Л.А. Селицької [9], гносеологічна природа цього феномену полягає в тому, що розуміння пронизує і опосередковує усі інші процедури пізнання (спостереження, опис, пояснення, передбачення), які виступають його рівнями. Розуміння — це певна форма відтворення об'єкта у знанні, що виникає у суб'єкта у процесі взаємодії із навколишньою дійсністю.

В.П. Філатов стверджував, що саме явища, події і процеси, які існують у соціально-культурній реальності людини є носіями смислів і значень, а розуміння є процес освоєння і продукування останніх людиною. Головна його функція — це осмислена поведінка та орієнтація індивіда у суспільному житті, культурі та історії [11, 207]. Цей

процес набуває ознак професійного в контексті діяльності фахівців з журналістики та інформації. Саме тому сучасні теорії розуміння розглядаються нами як обов'язкові складові змісту професійної підготовки журналістів, рекламщиків, спеціалістів зі зв'язків з громадськістю.

Одним з перших, хто зробив спробу виділити певні характеристики розуміння, був А.А. Смірнов. У своїх роботах, зокрема «Проблеми психології пам'яті» [10], він розглядав такі ознаки феномену розуміння як глибина, чіткість та повнота.

Глибина розуміння визначається кількістю зв'язків між певними явищами. Ця характеристика розуміння значною мірою залежить від мотивації суб'єкта пізнання.

Чіткість розуміння може лежати у площині від попереднього усвідомлення зв'язків і відношень об'єкта пізнання з іншими об'єктами суб'єктивних відчуттів зрозумілості чогось з неможливістю вербальної інтерпретації врешті-решт до здатності зрозуміло окреслити суть процесу чи явища. Складності цього процесу, як правило, пов'язані з захисними механізмами особистості: напівусвідомлені спроби заперечення об'єктивної дійсності або її раціоналізація.

Повнота розуміння виявляється у численних варіантах інтерпретації фактів, усвідомленні людиною того, що вони можуть бути представлені у різному контексті, внаслідок чого виникає можливість їх різноманітного трактування. З часом люди можуть переоцінювати своє ставлення до певних подій, від чого розуміння отримує новий смисл. Множинність версій опису і ціннісно-сміслових контекстів, у які включено об'єкт пізнання, є ознакою повноти розуміння. Існують цілі культури, для яких типовим є опис подій, який засновано на потенційній можливості різних варіантів їх інтерпретації.

У разі, якщо суб'єкт розуміє факти різними способами, то він здатен описати їх різними словами, за допомогою різних засобів, що має першочергове значення для професійних мовців, зокрема педагогів журналістів, фахівців зі зв'язків з громадськістю. Якщо, наприклад, журналіст зрозумів певний факт достатньо повно, то можна припустити, що він здатен у разі потреби переформулювати розповідь про подію таким чином, щоб їй мали якнайбільше шансів зрозуміти споживачі інформаційних послуг. І навпаки, чим менше суб'єкт бачить зв'язків і відносин між об'єктами спостереження, там гірше може описати та пояснити суть явища респонденту, внаслідок чого зменшується можливість взаєморозуміння.

Множинність версій та описів одних і тих же подій, на думку Ю.М. Шилкова, є найважливішою гносеологічною особливістю розуміння. Одні й ті ж факти можуть отримати різні інформаційно-оцінні інтерпретації та з часом бути

переоцінені. Чим багатогранніше представлено факт у висловах суб'єктів, тим повніше і глибше його розуміння, тим більше передумов для взаєморозуміння і навпаки, чим менше представлено зв'язки між подіями, тим меншими є пояснювальні можливості їх розуміння, а отже і менше можливості взаєморозуміння сторін [12, 177].

На сьогодні науковці виділяють декілька *основних підходів* щодо дослідження проблеми розуміння: методологічний, когнітивний, логічний, семантичний, лінгвістичний, комунікативний та психологічний. У кожному окремому напрямі увагу дослідників сконцентровано на одному з аспектів комплексної проблеми. Так, у когнітивному підході головний акцент зроблено на встановленні співвідношення між структурою об'єкта розуміння і знаннями, які необхідні для отримання уявлення про об'єкт і визначають характер його інтерпретації.

Щодо психологічного підходу, то згідно з ним успішність розуміння визначається відповідністю фреймів та початкових повідомлень. Узагальнення багатоманітності описів процедури розуміння як психологічного феномену дозволяє виділити два аспекти: перший полягає в тому, що під час розуміння фактів, подій людина виходить за межі об'єкту пізнання і включає його у більш широкий контекст. Сенс будь-якої розповіді (письмової чи усної) лежить не у предметній площині, а у ставленні респондента до отриманої інформації, яке виявляється у інтерпретації, висновках, припущеннях, відповідях на запитання.

Другий зводиться до того, що розуміння передбачає співвідношення об'єкту пізнання з уявленнями суб'єкта про належне, яке охоплює ціннісні уявлення, соціальні, групові та моральні норми поведінки, що обумовлює розгляд аксіологічного аспекту професійної підготовки медіа працівників як першочергового.

При цьому, якщо те, що людина намагається зрозуміти, не збігається з тим, що вона очікує відповідно до своїх уявлень про світ, то виникають суттєві труднощі.

Прихильники нарративного підходу проводять аналогію між розумінням тексту та розумінням самого себе. У цьому випадку мова йде про потреби, мотиви, бажання суб'єкта.

Цікавим є підхід Р. Пірсіга, який описав два способи розуміння суб'єктом світу, назвавши їх класичним та романтичним. Романтичний засновано на уяві, творчості, інтуїції, натхненні, а класичний — на розумі і законах, що є принципами думки і поведінки [6, 88—89].

При цьому мета класичного розуміння — привнести порядок у хаос, зробити невідоме відомим шляхом класифікування, завдяки цілісності сприйняття, довірі і раціональним висновкам.

Наративний підхід орієнтовано на виявлення психологічних особливостей інтерпретації

людьми різних, у тому числі породжених і сконструйованих, соціальних реальностей. Головне завдання інтерпретації — опис способів впливу реальності на формування життєвих сенсів людей. Будь-яка соціальна реальність об'єктивна, і тому інтерпретація не може бути довільною, вона спирається на факти та достовірне істинне знання.

Однак центральним поняттям є все ж таки не істина. У суспільстві сконструйовані реальності представлені, як правило, життєвими історіями, які розповідають професійні чи непрофесійні мовці, здійснюючі інтерпретації, пізнаючи, розвиваючи їх зміст та приписуючи їм смисл.

Герменевтична традиція обґрунтовує положення, згідно з яким об'єкти і події не можуть розглядатися фахівцем поза контекстом (соціальним, культурним, історичним), саме тому особливого значення набуває філософська, культурологічна, соціальна, історична складові змісту їх професійної підготовки.

Для розуміння фактів, подій, явищ, на думку сучасних науковців, мають бути забезпечені узагальнені умови: цільова та мнемічна. Перша обумовлює ту особливість, що людина, зазвичай, розуміє тільки те, що відповідає її прогнозам, гіпотезам, цілям. Друга — визначає розуміння того, що не входить у протиріччя із попереднім досвідом, а отже для розуміння необхідними є базові знання.

При цьому для виникнення взаєморозуміння у спілкуванні додатково мають бути реалізовані емпатична та нормативна умови. Науковці переконують нас у тому, що не можна зрозуміти іншу людину поза межами міжособистісних стосунків, окрім того, співрозмовники мають співвідносити предмет обговорення з однаковими соціальними нормами, ціннісними переконаннями.

Цікавими є погляди В.В. Знакова, який стверджує, що нормативно-регулятивні настанови не можуть бути істинними або хибними. Оцінка їх правильності має здійснюватися шляхом співвіднесення знання не з критерієм істинності, а з цінностями, які є панівними для певної соціальної групи.

Ціннісно-нормативна регуляція заснована на узгодженні думок різних груп людей з різних ціннісно-сміслових позицій. Різні точки зору можна розглядати як правильні і неправильні, але жодну з них не можна вважати істиною. Оскільки поняття істинності втрачає сенс, адже, думка формується перш за все на основі ціннісних орієнтацій, які належать різним соціальним верствам.

Наслідком рефлексії над ціннісними засадами раціональних способів роздумів є визнання неможливості існування об'єктивного, відчуженого від суб'єкта, істинного знання [3, 11—13].

Екзистенціально-антропологічна градація інтерпретації істинності наукового знання надає першочергового значення суб'єктній діяльності у пізнанні. Згідно з цією традицією, істина, на думку

Л.А. Мікешіної та М. Ю. Опенькова, є характеристикою не тільки знання про об'єкт. «Суб'єкт творить істину, перетворюючи об'єкт, себе і своє знання про світ і об'єкт» [5, 66]. Науковці зазначають, що сам суб'єкт є правомірною і необхідною умовою для істини як відповідності знання предмету і відповідності предмета поняттю. У такому разі суб'єкт розглядається як основа пізнання та розуміння, оскільки він є носієм соціального та культурно-історичного досвіду, предметно-практичної діяльності, через які й окреслюється коло непотаємності, досяжності суцього, завдяки чому і задовольняється істина. Людина є не володарем істини і її розпорядником, але виступає необхідною умовою можливості її розуміння та вияву або в предметі, або у самому знанні [5, 72].

А отже, піддається сумніву традиційне розуміння істини як адекватного відображення об'єкта суб'єктом, який існує сам по собі, незалежно від людини і його свідомості.

Основним питанням теорії розуміння на сьогодні залишається вияв предметно-сміслових контекстів та визначення конкретно-історичних норм об'єктивності знання, що впливають на формування значень і смислів в суб'єкт-суб'єктних взаємодіях.

Так, Ю.М. Шилков розглядає розуміння як інтерсуб'єктний спосіб мислення, що дозволяє вивчити індивідуально-особистісні риси та неповторні риси об'єктів пізнання, культури, спілкування, історії, як то індивідуальність і неповторність вчинків окремої особистості або групи людей, окремих історичних епох, народів, країн або яких-небудь інших людських спільнот та явищ. Індивідуально-особистісний характер розуміння виявляється перш за все, у мотиваційній спрямованості пізнавального процесу, виділенні суб'єктом значимих для нього сторін об'єкта розуміння [12, 175].

В.Г. Асеев зазначає, що діалектика співвідношення значимого і не значимого виявляється під час аналізу істинності та об'єктивності пізнавальної діяльності. З одного боку, пізнання має бути неупередженим, що є однією з умов об'єктивності, з іншого — будь-яке пізнання має в своїй основі систему очікувань, установок і диспозицій. Людина завжди так чи інакше зацікавлена у певному результаті пізнання, а отже воно є суб'єктивним і дещо викривленим [1, 49].

При цьому, на думку В.В. Знакова, пристрасність пізнання не перешкоджає, а скоріше сприяє

процесу розуміння, оскільки формування ставлення суб'єкта до об'єкта, визначення цінності знань про певний предмет, подію, явище є безпосередньо вплетеним у психологічну тканину розуміння і є обов'язковою передумовою його виникнення і розвитку.

Визначення істинності та хибності значення допомагає фахівцю отримати нові, більш об'єктивні знання про навколишню дійсність. В кінцевому рахунку це призводить до поглиблення і уточнення розуміння світу суб'єктом [3, 36].

Таким чином, на сьогодні існує наукове обґрунтування необхідності врахування психологічних особливостей особистості, що пізнає навколишню дійсність. У зв'язку з останнім, першочергового значення набувають психологічні дослідження, які демонструють ступінь зануреності особистості у процес пізнання, впливу особистісних характеристик суб'єкта на результати цього процесу, що розглядається нами як передумова впровадження тренінгів самопізнання у зміст професійної підготовки фахівців з журналістики та інформації.

В умовах перманентної науково-технологічної революції життєвий цикл сучасних технологій, зокрема інформаційних, стає сумірним, а у більшості випадків значно меншим, ніж термін професійної діяльності фахівця. За цих умов домінуючим в освіті стає формування здатності фахівця на основі відповідної фундаментальної освіти перебудовувати систему власної професійної діяльності з урахуванням соціально значущих цілей та нормативних обмежень. Фундаментальні знання на сьогодні розглядаються як знання щодо соціальних і професійних норм діяльності фахівця, основа його освіти та професійної підготовки. Фундаментальні знання формують здатність особи опанувати нові знання, орієнтуватися у проблемах, що виникають, виконувати задачі діяльності, що прогнозуються. Фундаментальні знання є інваріантні у відношеннях: напрями підготовки до певної галузі знань. З огляду на викладені вище положення ми розглядаємо знання з теорії розуміння як фундаментальні, а отже інваріантні.

Напрямами подальших наукових розвідок можуть бути емпіричні дослідження рівня сформованості навичок інтерпретації подій та фактів майбутніми фахівцями з журналістики та інформації, як практичної реалізації положень теорії пізнання та розуміння.

ДЖЕРЕЛА

1. Асеев В.Г. Личность и значимость побуждений. / В.Г. Асеев — М. : ИП РАО, 1993 — 120 с.
2. Владимиров В.М. Журналистика, особа, суспільство: проблема розуміння : Монографія / В.М. Владимиров. — Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. — 272 с.

3. Знаков В.В. Психология понимания: проблемы и перспективы. / В.В. Знаков. — М. : Изд-во «Институт психологи РАН», 2005. — 448 с.
4. Лекторский В.А. Междисциплинарный и философский подход к проблеме понимания / В.А. Лекторский // Вопросы философии. — 1986. — № 7. — С. 65—69.
5. Микешина Л.А. Новые образы познания реальности / Л.А. Микешина, М.Ю. Опенков — М. : Российская политическая энциклопедия, 1997. — 240 с.
6. Пирсиг Р. Дзен и искусство ухода за мотоциклом / Р. Пирсиг — СПб. : Симпозиум, 2002. — 512 с.
7. Рубинштейн С.Л. О мышление и путях его исследования / С.Л. Рубинштейн. — М. : Изд-во АН СССР, 1958. — 435 с.
8. Рюмишина Л.И. Ценностно-смысловой подход к общению (теоретико-методологические обоснование) / Л.И. Рубинштейн. — Ростов н/Д. : Изд-во Рост. ун-та, 2004. — 176 с.
9. Селицкая Л.А. Гносеологическая природа понимания / автореф. ... канд. филос. наук / Л.А. Селицкая, 1976. — 21 с.
10. Смирнов А.А. Проблемы психологи памяти / А.А. Смирнов. — М. : Просвещения, 1966.
11. Научное познание и мир человека. — М. : Политиздат, 1989. — 225 с.
12. Филатов В.П. Гносеологические основы мыслительной деятельности / Филатов В.П., Шилков Ю.М. — СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1992. — 328 с.

REFERENCES

1. Aseev V.G. Lychnost' y znachymost' pobuzhdeny'j / V.G. Aseev — M. : Y`P RAO, 1993. — 120 s.
2. Vladymyrov V.M. Zhurnalisty`ka, osoba, suspil`stvo: problema rozuminnya : Monografiya / V.M. Vladymyrov. — Lugans`k : Vyd-vo SNU im. V. Dalya, 2003. — 272 s.
3. Znakov V.V. Psichologyya pony`many`ya: problemy y` perspekty`vy. / V.V. Znakov. — M. : Y`zd-vo "Y`nsty`tut psy`xology` RAN", 2005. — 448 s.
4. Lektorsky`j V.A. Mezhdy`scy`ply`narnyj y` fy`losofsky`j poxod k probleme pony`many`ya / V.A. Lektorsky`j // Voprosy fy`losofy`y`. — 1986. — № 7. — S. 65—69.
5. My`keshy`na L.A. Novye obrazy poznany`ya real`nasty`. / L.A. My`keshy`na, M.Yu. Openkov. — M. : Rossy`jskaya poly`ty`cheskaya ency`klopedy`ya, 1997. — 240 s.
6. Py`rsy`g R. Dzen y` y`skusstvo uxoda za motocy`kлом / R. Py`rsy`g — SPb. : Sy`mpozy`um, 2002. — 512 s.
7. Ruby`nshtejn S.L. O myshleny`e y` putyax ego y`ssledovany`ya / S.L. Ruby`nshtejn. — M. : Y`zd-vo AN SSSR, 1958. — 435 s.
8. Ryumshy`na L.Y`. Cennostno-smyslovoj podxod k obshheny`yu (teorety`ko-metodology`chesky`e obosnovany`e) / L.Y`.Ruby`nshtejn. — Rostov n/D. : Y`zd-vo Rost. un-ta, 2004. — 176 s.
9. Sely`czkaya L.A. Gnoseology`cheskaya pry`roda pony`many`ya / avt. ... kand.. fy`los. nauk / L.A. Sely`czkaya, 1976. — 21 s.
10. Smy`rnov A.A. Problemy psy`xology` pamyaty` / A.A. Smy`rnov. — M. : Prosveshheny`ya, 1966.
11. Nauchnoe poznany`e y` my`r cheloveka. — M. : Poly`ty`zdat, 1989. — 225 s.
12. Fy`latov V.P. Gnoseology`chesky`e osnovy mysly`tel`noj deyatel`nasty` / Fy`latov V.P. Shy`lkov Yu M. — SPb. : Y`zd-vo SPb. un-ta, 1992. — 328 s.

УДК 378.046–021.68–051:821

Л.В. Чумак,

викладач кафедри теорії і методики виховної роботи Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук

ІНТЕГРАТИВНИЙ ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Чумак Л.В.,

ІНТЕГРАТИВНИЙ ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

У статті розглядається інтегративний феномен професійної майстерності вчителя, яка орієнтується на потреби українського суспільства й забезпечується не тільки наявністю знань, умінь і навичок у поєднанні із соціально важливими й професійно значущими якостями особистості фахівця, але і його здатністю ефективно застосовувати їх у педагогічній діяльності. Автором